

Defensive Strategies of the Islamic Republic of Iran in Response to the Shift in the United States' Approach in the Southwest Asia Region

Behrooz Taslimikar

Ph.D. in Defense Strategic Management, Supreme National Defense University, Tehran, Iran
(Corresponding Author).

Abuzar Miyarabbasy

Ph.D. Candidate, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

Abstract

The United States Department of Defense, through the promulgation of the “Interim National Defense Strategy Guidance” document, with the objective of concentrating on the China threat and the defense of the U.S. homeland, has called for a reduction in the American military presence in regions such as Southwest Asia. Given the significance of the Southwest Asia region in global equations and the geopolitical order, it is axiomatic that any political decision by one of the influential actors in this region (whether regional or extra-regional) entails consequences and outcomes that are instrumental in the formulation of policies and strategies by other active regional actors. The Islamic Republic of Iran, as the preeminent regional actor in Southwest Asia, can, by identifying the propulsive and inhibitory factors stemming from the implementation of the aforementioned document, proceed to redefine and adopt novel strategies across diverse domains commensurate with the shift in the approach of the United States as the principal extra-regional actor in Southwest Asia. In the present study, while examining the provisions of the “Interim National Defense Strategy Guidance” document, the internal and external environmental factors resulting from the shift in the U.S. approach and bearing upon the articulation of the defensive strategies of the Islamic Republic of Iran were identified. Subsequently, utilizing Kurt Lewin’s Force Field Analysis method, the defensive strategies of the Islamic Republic of Iran were formulated. This research is applied in its typology and employs a mixed-methods approach with a descriptive-analytical methodology. Ultimately, seven macro-strategies were identified and, subsequent to receiving endorsement from expert and elite panelists in a brainstorming session, presented.

Keywords: Interim National Defense Strategy Guidance Document, Strategy, Environmental Factors.

مقام معظم رهبری: «هرجا که کارها را منوط به غرب و مذاکره با آن و آمریکا کردید، ناموفق بودید و هرجا که بدون اعتماد به غرب، حرکت و از آن‌ها قطع امید کردید موفق بودید و پیش رفتید»

مقاله پژوهشی

راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا

بهرروز تسلیمی کار

دکتری تخصصی مدیریت راهبردی دفاعی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

ابوذر میارعباسی

دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

چکیده

وزارت دفاع آمریکا طی ابلاغ سند «راهنمای موقت استراتژی دفاع ملی» با هدف تمرکز بر تهدید چین و دفاع از خاک آمریکا، خواستار کاهش حضور نظامی ایالات متحده در مناطقی چون آسیای جنوب غربی شده است. با توجه به اهمیت منطقه جنوب غرب آسیا در معادلات جهانی و نظم ژئوپلیتیکی، بدیهی است هرگونه تصمیم‌گیری سیاسی در یکی از بازیگران اثرگذار این منطقه (اعم از بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)، پیامدها و نتایجی دارد که در اتخاذ سیاست و راهبرد سایر بازیگران فعال منطقه مؤثر است. جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان مهم‌ترین بازیگر منطقه‌ای جنوب غرب آسیا، می‌تواند با شناسایی عوامل مؤثر پیش‌برنده و بازدارنده ناشی از اجرای سند مورد اشاره، نسبت به بازتعریف و اتخاذ راهبردهای جدید در حوزه‌های مختلف، متناسب با تغییر رویکرد ایالات متحده به‌عنوان اصلی‌ترین بازیگر غیرمنطقه‌ای جنوب غرب آسیا اقدام نماید. در پژوهش حاضر، ضمن بررسی مفاد سند «راهنمای موقت استراتژی دفاع ملی»، عوامل داخلی و خارجی ناشی از تغییر رویکرد آمریکا و تأثیرگذار بر تبیین راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران احصا و سپس با استفاده از روش تحلیل میدان کورت لوین نسبت به ارائه راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران اقدام گردیده است. این پژوهش از نوع کاربردی و رویکرد آن آمیخته با روش توصیفی-تحلیلی است. در نهایت تعداد ۷ راهبرد کلان احصا و پس از اخذ تأییدیه از اعضای خبرگی و نخبگی در جلسه طوفان فکری ارائه گردیده است.

کلیدواژه‌ها: سند راهنمای موقت استراتژی دفاع ملی، راهبرد، عوامل محیطی

شاپا الکترونیک: ۲۹۸۰-۸۴۶۴ ♦ دانشگاه عالی دفاع ملی / فصلنامه راهبرد دفاعی

<https://ds.sndu.ac.ir/> E-ISSN: 2980-8464

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و بیانگر دیدگاه دانشگاه عالی دفاع ملی نیست.

مقدمه

بعد از جنگ جهانی دوم، شاهد رویکرد مداخله‌جویی فعال ایالات متحده در امور بین‌الملل هستیم. اساس این سیاست در منطقه جنوب غرب آسیا، بر مبنای تأمین هم‌زمان امنیت ترانزیت انرژی و اسرائیل شکل گرفت. با وقوع انقلاب اسلامی ایران و تهدید منافع و کاهش هژمونی آمریکا، اقدامات متنوعی در دستور کار ایالات متحده قرار گرفت که بخشی را به‌صورت مستقیم و بخشی را از طریق متحدین و نیابتی‌هایش در منطقه به‌مورد اجرا گذارده و در این مسیر تلاش‌های زیادی به‌منظور تغییر در نظم منطقه‌ای نیز داشته است.

با تغییر حاکمیت بین احزاب در دوره‌های انتخاباتی ریاست جمهوری ایالات متحده، شاهد تغییراتی در رفتار حکومت حاکم بر این کشور بودیم؛ اما هدف تمام دولت‌ها به موضوعات اساسی همچون مهار قدرت ج.ا.ایران و برهم زدن توازن قوا در منطقه جنوب غرب آسیا استوار بوده است. به‌همین دلیل در دولت‌های مختلف شاهد افزایش یا کاهش حضور نظامی، تغییر رویکرد در میزان بهره‌گیری از قدرت نرم، سخت یا ترکیبی از آن‌ها، تغییر سیاست در میزان اعمال فشارهای مختلف سیاسی، اقتصادی و ... هستیم. در برهه‌ای از زمان مثل دوره ریاست جمهوری اوباما نیز توأم با تغییراتی در رویکرد حضور نظامی ایالات متحده، هم‌زمان شاهد تغییر سطح مداخله متحدان و هم‌پیمانان آمریکا در منطقه بودیم. ترامپ نیز در دوره اول ریاست جمهوری خود، با گفتمان‌سازی شعار «اول آمریکا»، به‌منظور تقویت موقعیت جهانی و نفوذ آمریکا، سیاست مداخله همه‌جانبه در منطقه جنوب غرب آسیا را در دستور کار خود قرار داد و در این راستا، نسبت به تحکیم اتحاد و تقویت روابط خود با تمام کشورهای منطقه بجز ج.ا.ایران و متحدانش (محور مقاومت) اقدام نمود.

هم‌اکنون که مجدداً ترامپ در کرسی ریاست جمهوری ایالات متحده قرار گرفته، شاهد تغییر رویکرد مجدد آمریکا در موضوع منطقه جنوب غرب آسیا با تأکید بر اولویت‌های تهدیدمحور این کشور هستیم.

۱. کلیات

۱-۱. بیان مسئله

ایالات متحده آمریکا، در تمام دنیا برای خود منافع را تعریف نموده و متناسب با سطح تأثیر این منافع بر امنیت ملی آمریکا، نسبت به اولویت بندی، حضور مستقیم و غیرمستقیم، اقدام نظامی و ... تصمیم گیری و برنامه ریزی می کند. اولویت بندی منافع آمریکا و همچنین تهدیدها علیه این کشور براساس اهداف تعیین شده، به صورت مستمر و ادواری (سالانه) از سوی دستگاه‌های ذی ربط رصد، اعلام و سیاست‌ها و راهبردهای آمریکا بر پایه این گزارشات اتخاذ و ابلاغ می شود (Mattis, 2018).

در اسناد منتشره از سازمان استراتژی دفاع ملی آمریکا طی چند سال اخیر، دو چالش استراتژیک پیش روی ایالات متحده و متحدانش اعلام گردیده. نخست قدرت‌های بزرگ، قدرت‌های نوظهور و مجموعه‌ای از بازیگران غیردولتی در حال تحول که در رقابت برای ایجاد یک نظم نوین جهانی و تغییر قوانین و هنجارهای آن هستند و دسته دوم شامل تهدیدهای مشترک جهانی هستند. در تهدیدهای اول، چین و روسیه به عنوان اصلی ترین رقبای آمریکا و در سطح بعدی کره شمالی و ج.ا.ایران به عنوان تهدیدهای آمریکا عنوان گردیده‌اند (Kathleen, 2021). مفاد مندرج در سند «راهنمای موقت استراتژی دفاع ملی» (<https://www.washingtonpost.com>)، مبنی بر درخواست وزارت دفاع این کشور به منظور کاهش حضور نظامی ایالات متحده در آسیای جنوب غربی و تمرکز بر تهدید چین، ضمن تأیید گزارش سازمان استراتژی دفاع ملی آمریکا، بیانگر تغییر رویکرد آمریکا در منطقه نیز هست که قطعاً دارای پیامدهایی است و متناسب با پیش‌بینی‌های احتمالی، بازتعریف راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران نیز احساس می شود.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

در بُعد ایجابی، می توان به مواردی همچون ۱. نگاه راهبردی به تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا به عنوان یکی از اولویت‌های این کشور در بیش از چهل و پنج سال گذشته؛

۲. ارزیابی دقیق از تغییر رویکرد آمریکا و ۳. شناسایی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده حاصل از تغییر رویکرد ایالات متحده اشاره نمود.

در بُعد سلبی می‌توان به مواردی همچون ۱. عدم اتخاذ راهبرد متناسب با تغییر رویکرد ایالات متحده؛ ۲. اتخاذ سیاست‌های اشتباه در آینده به دلیل عدم آگاهی مکفی از رویکرد جدید آمریکا؛ ۳. نداشتن راهبرد و یک برنامه اقدام مشخص در مورد چگونگی بازیافت مناسب قدرت ج.ا.ایران و ۴. افزایش هزینه‌های اضافی و هدررفت منابع در تصمیم‌گیری‌های کلان و راهبردی اشاره داشت.

۳-۱. پیشینه تحقیق

فتح اله کلانتری و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «راهبردهای قدرت‌آفرین جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس»، ضمن شناسایی عوامل محیطی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) نسبت به ارائه راهبردهای قدرت‌آفرین ج.ا.ایران اقدام نموده‌اند. در این پژوهش، ابتدا تعداد ۱۳ راهبرد شامل ۳ راهبرد تهاجمی، ۵ راهبرد رقابتی، ۳ راهبرد محافظه‌کارانه و ۲ راهبرد تدافعی احصا و در نهایت ۷ راهبرد اصلی شامل استفاده از خودکفایی و خوداتکایی صنایع دفاعی، استفاده از موقعیت ژئواستراتژیک، تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی در خلیج فارس، استفاده از عمق پدافندی سواحل، تقویت خطوط انتقال انرژی، تمرکز هویت شیعی با محوریت ولایت فقیه و استفاده از مزیت ژئوپلیتیکی جزایر سه‌گانه و سواحل زیاد ج.ا.ایران را به‌منظور افزایش اقتدار ج.ا.ایران را ارائه نمودند.

عادل فرزانه و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «راهبردهای ج.ا.ایران در برابر تهدیدهای نظامی آمریکا»، تعداد ۷۳ عامل (۱۹ عامل قوت، ۹ عامل ضعف، ۱۰ عامل فرصت و ۳۵ عامل تهدید) را شناسایی و در نهایت تعداد ۷ راهبرد بخشی ارائه نموده‌اند. راهبردها عبارتند از: ایجاد بازدارندگی یکپارچه، غافل‌گیری دشمن، استمرار افزایش قدرت ملی و پیوند رشد پدیده‌های منطقه‌ای و جهانی، دفاع مردم‌پایه، افزایش انزجار عمومی مردم در منطقه از آمریکا، تهدید پایگاه‌های نظامی و اهداف ملی آمریکا و توسعه ظرفیت‌های پدافند غیرعامل.

جعفر نقدی (۱۴۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «تبیین نقش عوامل نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار بر راهبرد دفاعی ج.ا.ایران در غرب آسیا»؛ با شناسایی ۵۷ عامل در نقش فرصت‌ها و تهدیدها برای سه حوزه ساختاری، روند و بازیگر، نسبت به اولویت‌بندی و شناسایی مهم‌ترین عوامل اثرگذار نظامی و امنیتی در راهبرد دفاعی ج.ا.ایران در سه حوزه فوق اقدام نموده است (نقدی، ۱۴۰۳).

«طه اکرمی» (۱۴۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «تبیین تغییر اولویت تهدید و تاثیر آن بر راهبرد مبارزه با تروریسم آمریکا» به این نتیجه رسیده است که هم‌زمان با کاهش تهدید تروریسم، آمریکا قصد خود مبنی بر نابودی تروریسم را تغییر داده و در حال حاضر به دنبال مهار و یادگیری روش زندگی با آن است. مهم‌ترین عناصر رویکرد آمریکا را نیز شامل تقویت راهبرد ردپای کم‌رنگ، تقویت چندجانبه‌گرایی و دیپلماسی، افزایش نقش تکنولوژی و شبکه‌ای کردن سیستم‌ها و اطلاعات، تشدید استفاده از راهبرد موازنه از دور و فرای افق، آموزش-تجهیز و فعال‌سازی شرکا و متحدین و ... عنوان نموده است (طه اکرمی، ۱۴۰۳).

۱-۴. سؤال‌های تحقیق

۱-۴-۱. سؤال اصلی

راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران ناشی از تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا چیست؟

۱-۴-۲. سؤال‌های فرعی

۱. عوامل پیش‌برنده (قوت و فرصت) ناشی از تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا چیست؟
۲. عوامل بازدارنده (ضعف و تهدید) ناشی از تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا چیست؟

۱-۵. اهداف تحقیق**۱-۵-۱. هدف اصلی**

تبیین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران ناشی از تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا.

۱-۵-۲. هدف‌های فرعی

۱. احصای عوامل پیش‌برنده (قوت و فرصت) ناشی از تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا.
۲. احصای عوامل بازدارنده (ضعف و تهدید) ناشی از تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا.

۱-۶. روش‌شناسی تحقیق

با توجه به نتایج پژوهش حاضر که منتج به ارائه راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران ناشی از تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غربی آسیا خواهد شد و اینکه این نتایج می‌تواند مبنایی برای تصمیم‌سازی و اقدامات کلان در ج.ا.ایران باشد؛ بنابراین این پژوهش از نوع کاربردی و روش آن توصیفی-تحلیلی با رویکرد آمیخته است.

داده‌ها به دو روش کتابخانه‌ای (مطالعه منابع، اسناد، مدارک و فیش‌برداری) و میدانی (مصاحبه، پرسش‌نامه و تشکیل جلسات خبرگی و نخبگی) گردآوری شده است. اطلاعات به‌دست‌آمده از مطالعه منابع به روش تحلیل محتوا، اطلاعات به‌دست‌آمده از مصاحبه و جلسات خبرگی و نخبگی به روش تحلیل گفتمان و با بهره‌گیری از نرم‌افزار «مکس کیو.دی.ای» و اطلاعات کمی نیز با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. در این پژوهش یک مرحله مصاحبه باز و یک مرحله جلسه هم‌اندیشی خبرگی و نخبگی صورت پذیرفته است. در مصاحبه، نسبت به بررسی پیامدها و شناسایی عوامل چهارگانه قوت، فرصت، ضعف و تهدید ناشی از اجرای سند «راهنمای

موقت استراتژی دفاع ملی» در قالب دو دسته عوامل پیش‌برنده و بازدارنده اقدام گردیده است. پس از احصای عوامل محیطی از مطالعه منابع و مصاحبه، در ادامه روند تحقیق، با تهیه پرسش‌نامه محقق ساخته، نقش و اثرگذاری عوامل احصا شده توسط حجم نمونه در معرض آزمون قرار گرفت. پس از اخذ نظر حجم نمونه و تعیین و تأیید نهایی عوامل محیطی، راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران با بهره‌گیری از روش تحلیل میدان کورت لوین تبیین گردید. در نهایت با تشکیل جلسات طوفان فکری با حضور خبرگان و نخبگان نسبت به اخذ نظر نهایی درخصوص راهبردهای تبیین شده و در صورت نیاز انجام تصحیحات پایانی اقدام و پاسخ هدف اصلی تحقیق ارائه گردیده است. جامعه آماری کیفی در این تحقیق که همان مصاحبه‌شوندگان هستند، شامل مسئولین لشکری و کشوری و تحلیل‌گران مسائل آسیای جنوب غربی و آمریکا هستند که دارای مدرک تحصیلی دکتری، حداقل ۲۵ سال سابقه خدمت، حداقل ۲۰ سال سابقه کار در محل‌های راهبردی و آشنا با رویکردهای سیاسی، نظامی، روابط بین‌الملل و تهدیدهای امنیتی بوده و به‌صورت هدفمند تعیین شده‌اند. براین اساس جامعه آماری کیفی معادل ۱۱ نفر در نظر گرفته شده و مصاحبه به‌روش گلوله برفی تا زمان رسیدن به اشباع نظری انجام پذیرفته است. جامعه آماری کمی در این تحقیق، شامل مدیران ارشد لشکری و کشوری و تحلیل‌گران مسائل آسیای جنوب غربی و آمریکا هستند که دارای حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد، ۲۵ سال سابقه خدمت، ۱۵ سال سابقه کار در محل‌های راهبردی و آشنا با عوامل محیطی، تدوین راهبرد و حوزه دفاعی هستند. براین اساس جامعه آماری کمی معادل ۳۸ نفر در نظر گرفته شده و متعاقب آن حجم نمونه نیز تمام شمار در نظر گرفته شده است. در تعیین روایی مصاحبه، از روش روایی محتوایی و کسب نظر صاحب‌نظران استفاده شده است. برای تعیین پایایی مصاحبه از کاپای کوهن استفاده شده که برابر فرمول زیر معادل $0/884$ به‌دست آمده است.

جدول ۱: محاسبه کاپای کوهن

ارزیاب دوم		داده‌های حاصل از		$\text{Kappa} = \frac{P_{I(a)} - P_{I(e)}}{1 - P_{I(e)}} =$ $\frac{0/89 - 0/46}{1 - 0/46} = 0/884$
اختلاف	اشتراک	ارزیابی مصاحبه‌ها		
۳	۳۳	اشتراک	ارزیاب اول	
۵	۸	اختلاف	(محققین)	

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۱-۲. راهبرد و راهبرد دفاعی

راهبرد از جمله عوامل اصلی در موفقیت‌های هر سازمانی محسوب می‌شود (موسی‌خانی و منشی‌زاده نائین، ۱۳۸۴: ۲۷۳). راهبرد عبارت است از: «تمرکز شایستگی‌های کلیدی، مبتنی بر بایسته‌های اصولی» و مبنایی برای تمرکز تلاش و توجهات و همچنین بسیج مناسب منابع موجود در راستای «تحقق مطلوبیت‌های مورد نظر» (احمدوند، ۱۳۸۶: ۶۰) و شامل دو جزء اساسی «هدف» و «مسیر دستیابی به هدف» است (احمدوند و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۷). راهبرد دفاعی به مجموعه‌ای از طرح‌ها و روش‌ها اطلاق می‌شود که بتوان با به‌کارگیری ابزار و وسایل، امکانات و توانمندی‌ها به اهداف سیاست دفاعی دسترسی پیدا کرد (نقدی، ۱۴۰۳).

۲-۲. عوامل محیطی

تبیین راهبرد مستلزم شناخت عوامل محیطی و مدنظر قراردادن نقاط ضعف و قوت (ناشی از تحلیل محیط داخلی) و فرصت و تهدید (ناشی از تحلیل محیط خارجی) است. (دانش‌آشتیانی، ۱۳۸۹). عواملی که براساس آن‌ها مسائل راهبردی شکل می‌گیرند، می‌توانند فرایند تصمیم‌گیری و انتخاب راهبردهای سازمان را بهبود بخشند (غیور نجف‌آبادی، ۱۴۰۳: ۱۴۴). مطالعه و شناخت محیط و تجزیه و تحلیل و ارزیابی مجموعه عوامل محیطی است که از درون یا بیرون سازمان بر اجرای مأموریت، فرایند کار و فعالیت‌های سازمان و طرح‌ها، استراتژی‌ها و تصمیمات مربوط به آن تأثیر می‌گذارند، از جمله مفاهیم اصلی در ادبیات تدوین

استراتژی محسوب می‌شود (Turban & Meredith, 1993: 23) سازمان‌ها در اجرای مأموریت و انجام فعالیت‌های جاری خود همواره تحت تأثیر شرایط و عوامل و فشارهای محیط پیرامونی خود قرار دارند و توانایی‌ها و ناتوانایی‌های درونی آن‌ها نیز در دستیابی به اهدافشان مؤثر است. در ادبیات استراتژی به مجموعه این عوامل اعم از داخلی یا خارجی محیط سازمان گفته می‌شود (رضاییان، ۱۳۸۱: ۳۴۳). برای تشخیص و تعیین عوامل داخلی و خارجی، باید به توانایی کنترل آن‌ها توجه نمود. تغییر و کنترل عوامل تاثیرگذار محیط خارجی (برون سازمانی) خارج از قدرت و اختیارات سازمان (یا مدیریت سازمان) بوده و بر سازمان تحمیل می‌شوند و به همین علت، در تجزیه و تحلیل‌ها، معمولاً آن‌ها را مفروض و «داده»^۱ در نظر می‌گیرند، درحالی‌که عوامل داخلی (درون سازمانی) تحت کنترل و نظارت سازمان بوده و سازمان می‌تواند با آن‌ها در پژوهش‌های محیطی به صورت متغیرهای مستقل وابسته یا میانجی برخورد کند (علی‌احمدی، ۱۳۸۲). در تدوین «چشم‌انداز»^۲ و استراتژی، شرایط و عوامل متغیر محیط داخلی و خارجی به صورت «قوت‌ها»^۳، «ضعف‌ها»^۴، «تهدیدها»^۵ و «فرصت‌ها»^۶ بالقوه ظهور می‌کنند (دانش‌آشتیانی، ۱۳۸۹). دیوید نقاط قوت را در زمره فعالیت‌های قابل کنترل سازمان می‌داند که سازمان می‌تواند آن‌ها را به شیوه‌ای بسیار عالی انجام دهد (دیوید، ۱۳۹۵: ۳۷). نقاط ضعف به آن دسته از شرایط و متغیرهای محیطی سازمان که در کنترل مدیران و تصمیم‌گیران بوده و در انجام مأموریت‌های سازمانی دارای اثرات منفی و بازدارنده هستند گفته می‌شود (نظامی‌پور، ۱۳۹۷). فرصت‌ها مجموعه‌ای از شرایط و موفقیت‌های خارج از محیط هستند که بهره‌گیری از آن‌ها می‌تواند در انجام مأموریت و اجرای وظایف نهاد یا سامانه، اثرگذار باشد (شهلانی، ۱۳۸۵: ۴۱). تهدیدها همانند فرصت‌ها، رویدادها و روندهایی هستند که خارج از کنترل یک سازمان است (دیوید، ۱۳۹۵: ۳۵). پایش محیط باعث توجه به تحولات، روندها و گرایش‌های محیطی می‌شود (غیور نجف‌آبادی، ۱۴۰۳: ۱۵۱).

1. Given
2. Vision
3. Strengths
4. Weaknesses
5. Threats
6. Opportunities

۲-۳. روندها و موضوعات راهبردی تأثیرگذار بر تبیین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران

تغییر الگوی مشارکت سیاسی در کشور، افزایش فشار افکار عمومی به صورت مداوم در تصمیم‌گیری‌های دولت، توسعه صنایع دفاعی ج.ا.ایران، افزایش مطالبات اقلیت‌های دینی، مذهبی و قومی در سهم‌خواهی سیاسی، تداوم تحریم‌ها و فشارهای سیاسی، اقتصادی و روانی با هدف مهار و انزوای ج.ا.ایران (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۸)، تشدید نقش فضای مجازی، گسترش روزافزون اهمیت مسئله امنیت، (طرح راهبردی نیروی انتظامی ج.ا.ایران، ۱۳۹۵)، تداوم چالش ج.ا.ایران با قدرت‌های بزرگ و غرب، تداوم فضای منازعه و مخاصمه میان ج.ا.ایران با آمریکا و رژیم صهیونیستی (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۸)، تغییر تدریجی رویکرد قدرت‌های فرامنطقه‌ای از حضور نظامی به حضور اطلاعاتی-امنیتی، تلاش قدرت‌های منطقه‌ای برای پیوستن به باشگاه قدرت هسته‌ای، ادامه تلاش برای تغییر در توازن نظامی منطقه، تغییر در نوع جنگ‌ها و رویارویی‌ها در سطح منطقه به صورت جنگ‌های نیابتی، موازنه از راه دور، جنگ‌های از راه دور و محدود، حضور بدون ماندگاری، تشدید، تقویت، گسترش و پیچیدگی تهدیدها به صورت هیبریدی و ترکیبی، تداوم نقش ژئواستراتژیک خلیج فارس در سطح جهانی (یافته حاصل از مصاحبه)، تداوم قدرت حکومت‌های استبدادی مرتجع عربی (بُرنل، ۲۰۱۳)، تداوم ناپایداری در بسیاری از حکومت‌های منطقه‌ای، جنبش هویتی، بازیگران غیردولتی و تروریسم، تداوم حضور و فعالیت گروه‌های افراطی و تروریستی و مبارزه با تروریسم (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۸)، افزایش تلاش ج.ا.ایران برای خروج از انزوای دیپلماتیک و کاهش ایران هراسی (یافته حاصل از مصاحبه)، تلاش برای توسعه عمق راهبردی، افزایش نفوذ و قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران، تلاش قدرت‌های فرامنطقه‌ای در راستای مدیریت منطقه آسیای جنوب غربی از طریق پیمان‌های امنیتی با هزینه و مشارکت قدرت‌های پایدار و اصلی منطقه، ژئوپلیتیک پرآشوب و متزلزل منطقه‌ای، تقویت و گرایش بیشتر به نهضت مقاومت در برابر نظام سلطه، استکبار و ظلم‌ستیزی (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۸).

تلاش در راستای کاهش وزن ژئوپلیتیکی ج.ا.ایران، تداوم نقش آمریکا در حفظ و تشدید روند بی‌ثبات‌سازی منطقه، روند رو به رشد و تغییرات روزافزون فناوری در تمام عرصه‌ها، روند برتری و بلامنازع قدرت اطلاعاتی و قدرت نرم آمریکا در جهان (یافته حاصل از مصاحبه)، انتقال قدرت به شرق و رقابت قدرت میان آمریکا و قدرت‌های نوظهور شرقی، ظهور ائتلاف‌ها و اتحادیه‌های سیاسی و اقتصادی در حوزه‌های آسیا-اقیانوسیه (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۸)، منطقه‌گرایی و چندجانبه‌گرایی در مقابل جهانی شدن و یک‌جانبه‌گرایی (طرح راهبردی نیروی انتظامی ج.ا.ایران، ۱۳۹۵).

۲-۴. سند «راهنمای موقت استراتژی دفاع ملی» ایالات متحده آمریکا

ایالات متحده آمریکا طی سال‌های اخیر با هدف تمرکز بر منطقه شرق آسیا، تلاش نموده تا نوع حضور و منابع خود در سایر نقاط جهان را مدیریت نماید (Garamone, 2021)، اگرچه سبک مدیریت و تصمیم‌گیری دولت‌های ایالات متحده در خصوص تحقق هدف فوق با فراز و فرودهایی همراه بوده، اما این مهم در چند دولت اخیر آمریکا با توجه به اسناد تهدیدهای امنیتی منتشره از سوی سازمان استراتژی دفاع ملی آمریکا و تأکید مستمر بر این‌که چین اولویت‌دارترین تهدید امنیتی محسوب می‌شود، بیشتر به چشم می‌خورد (Kathleen, 2021). خروج نیروهای نظامی آمریکا از افغانستان، جمع‌آوری و جابه‌جایی برخی از پایگاه‌های ایالات متحده در منطقه نیز مؤید همین موضوع است. یعنی آمریکا در حال تغییر نوع حضور خود در مناطق مختلف است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۰).

در ماه می سال ۲۰۲۵ وزارت دفاع آمریکا، با همان رویکرد مورد اشاره بالا و تمرکز حداکثری بر اعلام مجدد چین به‌عنوان اولین و اولویت‌دارترین تهدید در اسناد منتشره از سازمان استراتژی دفاع ملی آمریکا، سندی را به‌عنوان «راهنمای موقت استراتژی دفاع ملی» ارائه و در آن خواستار کاهش حضور نظامی ایالات متحده در مناطقی چون آسیای جنوب غربی شده است. در این سند، کاهش حضور نظامی آمریکا در اغلب نقاط جهان، از جمله خاورمیانه، توصیه شده و راهبرد بازدارندگی آمریکا علیه تهدیدهای ج.ا.ایران و روسیه، بر

افزایش نقش متحدان و هم‌پیمانان در منطقه مورد تأکید قرار گرفته است و پنتاگون دلیل این پیشنهاد را محدودیت‌هایی که در منابع و نیروی انسانی دارد، اعلام کرده است. بر همین اساس، خواستار حضور مستقیم نیروهای آمریکایی در مناطق اولویت‌دار سند تهدیدات امنیت ملی ایالات متحده (آسیای مرکزی - چین) با هدف دفاع مستقیم از خاک آمریکا به‌عنوان اولین و بالاترین اولویت شده و جایگزین حضور مستمر در سایر مناطق همچون آسیای جنوب غربی را بر عهده متحدان آمریکا دیده است. بنابراین هم‌پیمانان ایالات متحده آمریکا می‌بایست با افزایش هزینه‌های دفاعی، بخش عمده‌ای از نقش بازدارندگی در برابر سایر تهدیدات همچون روسیه، کره شمالی و ج.ا.ایران را بر عهده بگیرند (Yuandan et al., 2025).

بنابر اظهار وزیر دفاع ایالات متحده، «چین تنها تهدیدی است که سرعت و شدت اقدامات وزارت دفاع آمریکا را تعیین می‌کند و بازدارندگی در برابر تصرف ناگهانی تایوان از سوی چین، هم‌زمان با دفاع از خاک آمریکا، تنها سناریوی راهبردی ما (آمریکا) است» و با صدور دستور تمرکز ارتش این کشور بر بازدارندگی در برابر تهدید چین و دفاع از سرزمین اصلی آمریکا؛ تعهدات در قبال اروپا و دیگر مناطق را توأم با «پذیرش ریسک» برشماری کرده است. در بخش‌های دیگری از سند فوق، تمرکز مأموریت‌های ضد تروریستی، علیه گروه‌هایی است که توانایی و قصد حمله به آمریکا را دارند (<https://www.washingtonpost.com>).

انجام رزمایش گسترده چین در نزدیکی تایوان و نگرانی این کشور از اقدامات خصمانه جدایی طلب تایوان، استفاده از تاکتیک «حلقه محاصره» و ایرال شدن ویدیوهای تبلیغاتی زیادی در این خصوص و متعاقب آن سفر وزیر امور خارجه چین به روسیه و بیان دوستی دائم دو کشور که هیچ‌گاه وارد دشمنی و خصم نخواهد شد و عکس‌العمل میدانی تایوان و حمایت‌های روانی و تبلیغاتی ایالات متحده و کاخ سفید از تایوان، همگی دلایلی مستدل ناظر بر تغییر چهره سیاسی آمریکا است (<https://www.iraninternatinall.com>).

۲-۵. چهارچوب نظری تحقیق

در تحقیق حاضر، با احصای عوامل محیطی مؤثر بر راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران و نشئت گرفته از رویکرد ایالات متحده آمریکا مبنی بر تمرکز مستقیم و حداکثری نیروهای نظامی آمریکا بر چین به عنوان اولویت‌دارترین تهدید و کاهش حضور نظامی در منطقه جنوب غربی آسیا در سند «راهنمای موقت استراتژی دفاع ملی»، راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران براساس «تحلیل میدان کرت لوین»^۱ استخراج گردیده‌اند.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

۳-۱. تجزیه و تحلیل کیفی اطلاعات

علی‌رغم اینکه ایالات متحده آمریکا به علت برخورداری از مزیت ژئوپلیتیکی در جنگ جهانی دوم، توانست منابع خود را حفظ و از آسیب‌های این جنگ در امان بماند و در ادامه به علت برخورداری از وضعیت اقتصادی برتر، مقابل شوروی در جنگ سرد نیز پیروز گردد و همین عامل توانست اساس شکل‌گیری نظام نوین تک‌قطبی را برای ایالات متحده رقم بزند، لیکن زیاده‌خواهی‌های دولت‌های این کشور در دوران نظم تک‌قطبی پسا جنگ سرد، از منظر تعریف منافع ملی در سایر نقاط جهان و نوع مدیریت منابع موجود در مقیاس جهانی، پایه‌های اقتصادی آمریکا را نیز متزلزل کرده و علت اصلی رویکرد آمریکا در هر دو دوره ریاست جمهوری ترامپ مبنی بر تمرکز در رشد اقتصادی با عناوین مختلف از جمله فروش تسلیحات کلان به کشورهای مرتجع عربی و نسبت دادن القابی همچون گاو شیرده را می‌توان در همین موضوع نظاره‌گر نشست.

در دوران کنونی، تغییر رویکرد سیاست بین‌المللی ایالات متحده ناظر بر وجود مشکلات در تأمین منابع اعم از منابع مالی، نیروی انسانی و ... در این کشور و تمرکز بر سیاست رشد اقتصادی از چند منظر است.

۱. در تحلیل میدان کرت لوین، زمانی شاهد ارتقای وضعیت سیستم خواهیم بود که برآیند عوامل پیش‌برنده (نقاط قوت و فرصت) بیشتر از برآیند عوامل بازدارنده (نقاط ضعف و تهدید) گردد (LEWIN, 1951).

اول اینکه برابر اسناد منتشره از سازمان استراتژی دفاع ملی آمریکا، چین بزرگ‌ترین تهدید ایالات متحده برشماری شده و وزیر دفاع ایالات متحده مبنای سرعت و شدت اقدامات وزارت دفاع آمریکا را چین می‌داند. این در حالی است که چین با تکیه بر رشد اقتصادی به‌دنبال برتری قدرت جهانی است. بنابراین ایالات متحده می‌بایست نسبت به مهار رشد اقتصادی چین اقدامی کند. تعیین تعرفه‌های چندبرابری گمرگ برای برخی از کالاهای خاص وارداتی از چین به‌همین منظور است. از سوی دیگر خروج از پیمان‌های امنیتی و خارج کردن نیروهای نظامی ایالات متحده از برخی نقاط جهان در وضعیتی که دولت‌های مستقر در این مناطق نگاه تولید امنیت به آمریکا داشتند و به پشتوانه همین موضوع اقداماتی را نیز با امید به اینکه در صورت بروز هرگونه مشکل امنیتی، نیروهای آمریکایی وارد عمل خواهند شد، انجام داده‌اند؛ این کشورها را مجبور به خرید تسلیحات نظامی با مقیاس‌های بسیار بزرگ و کلان خواهد نمود و از آنجایی که هم‌پیمان اصلی آن‌ها ایالات متحده به‌شمار می‌رود، چنین خریدهایی از آمریکا صورت خواهد پذیرفت که مجدداً به رشد اقتصادی آمریکا کمک چشم‌گیری خواهد داشت. در این میان اقدامات مشابه دیگری همچون افزایش تعرفه بر کالاهای وارداتی سایر کشورها، تحریم، بلوکه و مسدود کردن موجودی‌ها و ... نیز اگرچه ناچیز هستند، لیکن در همین راستا و پیش‌گیری از ایجاد تهدیدی مشابه چین در مقیاس جهانی است.

کاهش تعهدات نظامی ایالات متحده با رویکرد بهره‌گیری از نیروهای نیابتی و هم‌پیمانان آمریکا توأم با سیاست حضور بدون ماندگاری و موازنه از راه دور نیز در راستای همین تغییر چهره سیاسی آمریکا می‌باشد تا با ایجاد میدان حضور نظامی برای شرکای خود، آن‌ها را مجاب به هزینه تأمین امنیت در قبال پروژه ایران هراسی و خرید تسلیحات مضاعف نظامی کند و هم‌زمان با تغییر رویکرد نظامی از پایگاه‌های ثابت مجهز به پایگاه‌های سبک، تاکتیکی، نامتمرکز، چندمنظوره، با توزیع جغرافیایی وسیع و هیبریدی؛ تاب‌آوری خود را افزایش و در مقابل آسیب‌پذیری را نیز کاهش دهد. این بازتوزیع نقش مستقیم آمریکا یا نیروهای نیابتی آن، دلیلی بر تغییر اولویت‌های آمریکا در منطقه نخواهد بود و ایالات متحده درخصوص

اولویت‌های خود، مستقیماً در زمان لازم ورود خواهد کرد و علت حملات مستقیم و گسترده اخیر آمریکا به حوثی‌های یمن، همین موضوع است. بنابر اظهارات وزیر دفاع ایالات متحده در اینکه چین مبنای سرعت و شدت اقدامات نظامی آمریکاست، انتظار می‌رود که طرح‌های پنتاگون برای ایجاد و تأمین نیروهای مسلح آمریکا تنها با در نظر گرفتن رویارویی با پکن تدوین گردد و تهدیدهایی همچون روسیه نیز به عهده متحدان اروپایی آمریکا گذاشته شود. از مطالعه منابع و مصاحبه با خبرگان و نخبگان مرتبط با موضوع پژوهش، عوامل محیطی تأثیرگذار بر روند بازتعریف راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران در قالب دو دسته و به تعداد ۱۹ عامل محیطی پیش‌برنده و ۱۹ عامل محیطی بازدارنده به شرح زیر احصا شدند.

۳-۱-۱. عوامل محیطی پیش‌برنده

موقعیت برتر ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، گذرگاهی، ارتباطی و مرکزی ج.ا.ایران؛ وجود هم‌پیمانان و یک سازه انسانی نیمه‌متجانس و منسجم هم‌سو با ج.ا.ایران در منطقه (محور مقاومت و شیعیان سایر کشورها)؛ نیازمندی کشورهای منطقه هم‌سو با محور مقاومت به سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت؛ فرارگرفتن ج.ا.ایران در کانون توجهات منطقه (در حوزه‌های ایدئولوژیکی، اجتماعی، فرهنگی و ...؛ برخوردار ج.ا.ایران از قابلیت و ظرفیت‌های لازم در حوزه‌های مختلف؛ وجود علقه‌های تاریخی، مذهبی، اجتماعی و فرهنگی با ج.ا.ایران در منطقه؛ وجه اشتراک جامعه ج.ا.ایران و محور مقاومت منطقه در نفرت از غرب و رژیم صهیونیستی؛ وجود انسجام وحدت و همبستگی ملی در جامعه ایرانی؛ برخوردار ج.ا.ایران از محور مقاومت منطقه از منابع، ظرفیت و قابلیت‌های لازم در حوزه‌های مختلف؛ وجود زمینه لازم برای حضور مستشاری ج.ا.ایران در سطح منطقه؛ قدرت مدیریت راهبردی و تجربیات متعدد و متنوع ج.ا.ایران در صحنه‌های مختلف و فضای خاکستری؛ وجود مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به‌عنوان یک رکن اساسی در رأس قدرت ج.ا.ایران؛ وجود هم‌پیمانان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با ج.ا.ایران با هدف مشترک کاهش نفوذ آمریکا و قدرت رژیم صهیونیستی در منطقه؛ قدرت مدیریتی ج.ا.ایران در صحنه‌های نظامی و امنیتی، برخوردار ج.ا.ایران از

از تجربیات مختلف نظامی و همچنین قابلیت اجرای عملیات در عمق خاک دشمن؛ بهره‌مندی ج.ا.ایران از صنایع و زیرساخت‌های نظامی و قابلیت تولید انواع تجهیزات تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی نظامی با بهره‌گیری از فناوری بومی؛ رشد علم و دانش نظامی و تجربه کمک‌های مستشاری ج.ا.ایران؛ نیاز نیروهای مقاومت به حمایت‌های همه‌جانبه ج.ا.ایران؛ برخورداری ج.ا.ایران از نیروی مسلح ولایی، باثبات، مردمی و دشمن‌ستیز؛ قابلیت و ظرفیت‌های علمی و فناوری ج.ا.ایران برای تبدیل شدن به متروپل علمی محور مقاومت در منطقه.

۳-۲. تجزیه و تحلیل کمی اطلاعات

۳-۲-۱. تعیین نقش عوامل محیطی

به منظور ارزیابی نظر حجم نمونه در خصوص نقش و ارتباط معنایی عوامل محیطی احصا شده با موضوع تحقیق، نسبت به تهیه پرسش‌نامه اقدام و پس از اخذ نظر حجم نمونه مشخص گردید؛ ضمن اینکه تمام موارد به عنوان عوامل مؤثر در روند تبیین راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران در قبال تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا مورد تأیید هستند، دسته‌بندی عوامل در قالب پیش‌برنده و بازدارنده نیز به درستی تعیین گردیده و تمام عوامل مورد تأیید حجم نمونه قرار گرفتند که نتایج حاصل به شرح زیر است که برابر نتایج به دست آمده تعداد ۶ عامل محیطی با نقش فرصت، تعداد ۱۳ عامل محیطی با نقش قوت، تعداد ۱۴ عامل محیطی با نقش تهدید و تعداد ۵ عامل محیطی با نقش ضعف احصا گردیدند.

جدول ۲: تعیین نقش عوامل محیطی و بررسی ارتباط معنایی عوامل با موضوع تحقیق

امتیاز موزون	وزن موزون	وزن	میانگین امتیاز	نقش عامل	عوامل محیطی احصا شده
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۱۷۴	OI	موقعیت برتر ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، گذرگاهی و ... ج.ا.ایران

عوامل محیطی احصا شده	نقش عامل	میانگین امتیاز	وزن	وزن موزون	امتیاز موزون
وجود هم‌پیمانان و یک سازه انسانی نیمه‌متجانس و منسجم هم‌سو با ج.ا.ایران	O2	۴/۹۱۳	۵	۰/۱۰۳	۰/۵۱۶
نیازمندی کشورهای منطقه به سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت	O3	۴/۴۴۰	۴	۰/۱۱۹	۰/۴۷۶
قرارگرفتن ج.ا.ایران در کانون توجهات منطقه	S1	۴/۱۷۴	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
برخورداری ج.ا.ایران از قابلیت و ظرفیت‌های لازم در حوزه‌های مختلف	S2	۴/۱۴۰	۴	۰/۱۱۹	۰/۴۷۶
وجود علقه‌های تاریخی، مذهبی، اجتماعی و فرهنگی با ج.ا.ایران در منطقه	O4	۴/۸۲۶	۵	۰/۱۰۳	۰/۵۱۶
اشتراک ج.ا.ایران و محور مقاومت در نفرت از غرب و رژیم صهیونیستی	S3	۴/۰۴۰	۴	۰/۱۱۹	۰/۴۷۶
وجود انسجام وحدت و همبستگی ملی در جامعه ایرانی	S4	۴/۴۷۸	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
برخورداری کشورهای محور مقاومت از منابع، ظرفیت و قابلیت‌های لازم	O5	۴/۱۴۰	۴	۰/۱۱۹	۰/۴۷۶
وجود زمینه لازم برای حضور مستشاری ج.ا.ایران در سطح منطقه	S5	۴/۶۰۰	۵	۰/۱۴۹	۰/۷۴۴
قدرت مدیریت راهبردی و تجربیات متعدد و متنوع ج.ا.ایران	S6	۴/۴۷۸	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
وجود مقام معظم رهبری به‌عنوان رکن اساسی رأس قدرت ج.ا.ایران	S7	۳/۹۴۰	۴	۰/۱۱۹	۰/۴۷۶
هدف مشترک کاهش نفوذ آمریکا و قدرت رژیم صهیونیستی در منطقه	S8	۴/۱۴۰	۴	۰/۱۱۹	۰/۴۷۶

عوامل محیطی احصا شده	نقش عامل	میانگین امتیاز	وزن	وزن موزون	امتیاز موزون
قدرت مدیریتی ج.ا.ایران در صحنه‌های نظامی و امنیتی	S9	۴/۱۲۰	۴	۰/۱۱۹	۰/۴۷۶
بهره‌مندی ج.ا.ایران از صنایع و زیرساخت‌های نظامی	S10	۴/۱۶۰	۴	۰/۱۱۹	۰/۴۷۶
رشد علم و دانش نظامی و تجربه کمک‌های مستشاری ج.ا.ایران	S11	۴/۴۷۸	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
نیاز نیروهای مقاومت به حمایت‌های همه‌جانبه ج.ا.ایران	O6	۴/۰۴۳	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
برخورداري ج.ا.ایران از نیروی مسلح ولایی، باثبات، مردمی و دشمن‌ستیز	S12	۴/۴۷۸	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
ظرفیت‌های علمی و فناوری ج.ا.ایران برای تبدیل شدن به متروپل علمی	S13	۴/۶۹۶	۵	۰/۱۰۳	۰/۵۱۶
	T1	۴/۱۳۰	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
	T2	۴/۸۲۶	۵	۰/۱۰۳	۰/۵۱۶
	T3	۴/۱۳۰	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
	T4	۴/۱۷۴	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
	T5	۴/۱۳۰	۴	۰/۰۸۳	۰/۳۳۰
	T6	۴/۶۹۶	۵	۰/۱۰۳	۰/۵۱۶

عوامل محیطی احصا شده				
امتیاز موزون	وزن موزون	وزن	میانگین امتیاز	نقش عامل
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۴۷۸	T7
۰/۵۱۶	۰/۱۰۳	۵	۴/۷۸۳	T8
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۰۴۳	W1
۰/۴۷۶	۰/۱۱۹	۴	۴/۰۴۰	T9
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۱۷۴	T10
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۲۱۷	W2
۰/۵۱۶	۰/۱۰۳	۵	۴/۹۱۳	T11
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۰۴۳	T12
۰/۵۱۶	۰/۱۰۳	۵	۴/۶۹۶	T13
۰/۷۴۴	۰/۱۴۹	۵	۴/۶۰۰	W3
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۰۴۳	W4
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۴۷۸	T14
۰/۳۳۰	۰/۰۸۳	۴	۴/۱۳۰	W5

۳-۲-۲. تعیین ماتریس عوامل داخلی و خارجی

به منظور تجزیه و تحلیل محیط داخلی و خارجی، پاسخ‌های اخذ شده از پرسش‌نامه‌های تنظیم شده که بین حجم نمونه توزیع گردیده بود، در قالب جداول جداگانه‌ای برای هر یک از عوامل داخلی و خارجی درج و میانگین وضع موجود که بیانگر ضریب اهمیت آن عامل است به همراه نمره موزون هر عامل که حاصل ضرب وزن در ضریب اهمیت است، برای هر یک از عوامل (قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها) به صورت جداگانه محاسبه و نهایتاً مجموع نمره موزون ضعف‌ها-تهدیدها از مجموع نمره موزون قوت‌ها-فرصت‌ها کم گردید که نتایج آن عبارت است از:

جدول ۳: ماتریس IFE (عوامل داخلی)

محیط	شماره عامل	عامل‌ها	میانگین	وزن	وزن نرمال
ماتریس IFE (قوت‌ها)	S1	قرارگرفتن ج.ا.ایران در کانون توجهات منطقه	۴/۱۷۴	۰/۰۷	۰/۳۱
	S2	برخورداري ج.ا.ایران از قابلیت و ظرفیت‌های لازم در حوزه‌های مختلف	۴/۱۴۰	۰/۰۷	۰/۳۱
	S3	اشتراک ج.ا.ایران و محور مقاومت در نفرت از غرب و رژیم صهیونیستی	۴/۰۴۰	۰/۰۷	۰/۲۹
	S4	وجود انسجام وحدت و همبستگی ملی در جامعه ایرانی	۴/۴۷۸	۰/۰۸	۰/۳۶
	S5	وجود زمینه لازم برای حضور مستشاری ج.ا.ایران در سطح منطقه	۴/۶۰۰	۰/۰۸	۰/۳۸
	S6	قدرت مدیریت راهبردی و تجربیات متعدد و متنوع ج.ا.ایران	۴/۴۷۸	۰/۰۸	۰/۳۶
	S7	وجود مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به عنوان رکن اساسی رأس قدرت ج.ا.ایران	۳/۹۴۰	۰/۰۷	۰/۲۸
	S8	هدف مشترک کاهش نفوذ آمریکا و قدرت رژیم صهیونیستی در منطقه	۴/۱۴۰	۰/۰۷	۰/۳۱

۰/۳۰	۰/۰۷	۴/۱۲۰	قدرت مدیریتی ج.ا.ایران در صحنه‌های نظامی و امنیتی	S9	
۰/۳۱	۰/۰۷	۴/۱۶۰	بهره‌مندی ج.ا.ایران از صنایع و زیرساخت‌های نظامی	S10	
۰/۳۶	۰/۰۸	۴/۴۷۸	رشد علم و دانش نظامی و تجربه کمک‌های مستشاری ج.ا.ایران	S11	
۰/۳۶	۰/۰۸	۴/۴۷۸	برخورداري ج.ا.ایران از نیروی مسلح ولایی، باثبات، مردمی و دشمن‌ستیز	S12	
۰/۳۹	۰/۰۸	۴/۶۹۶	ظرفیت‌های علمی و فناوری ج.ا.ایران برای تبدیل شدن به متروپل علمی	S13	
۴/۳۱	جمع کل نمرات موزون نرمال قوت‌ها				
محیط	شماره عامل	عامل‌ها	میانگین	وزن	وزن نرمال
ماتریس IFE (ضعف‌ها)	W1	-	۴/۰۴۳	۰/۱۹	۰/۷۷
	W2	-	۴/۲۱۷	۰/۲۰	۰/۸۸
	W3	-	۴/۶۰۰	۰/۲۲	۱/۰۰
	W4	-	۴/۰۴۳	۰/۱۹	۰/۷۷
	W5	-	۴/۱۳۰	۰/۲۰	۰/۸۱
۴/۲۴	جمع کل نمرات موزون نرمال ضعف‌ها				
۰/۰۷	تفاضل مجموع نمرات موزون نرمال ضعف‌ها از قوت‌ها: $۴/۳۱ - ۴/۲۴ = ۰/۰۷$				

جدول ۴: ماتریس EFE (عوامل خارجی)

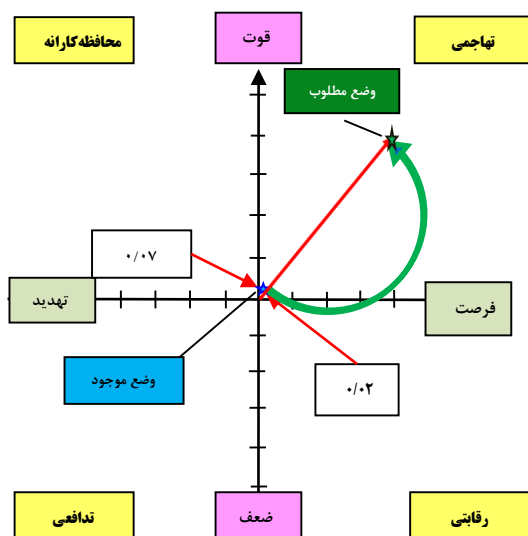
محیط	شماره عامل	عامل‌ها	میانگین	وزن	وزن نرمال
ماتریس EFE (فرصت‌ها)	O1	موقعیت برتر ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، گذرگاهی و ... ج.ا.ایران	۴/۱۷۴	۰/۱۶	۰/۶۶
	O2	وجود هم‌پیمانان و سازه انسانی نیمه‌متجانس و منسجم هم‌سو با ج.ا.ایران	۴/۹۱۳	۰/۱۹	۰/۹۱

۰/۷۴	۰/۱۷	۴/۴۴۰	نیازمندی کشورهای منطقه به سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت	O3	
۰/۸۸	۰/۱۸	۴/۸۲۶	وجود علقه‌های تاریخی، مذهبی، اجتماعی و فرهنگی با ایران در منطقه	O4	
۰/۶۵	۰/۱۶	۴/۱۴۰	برخورداری کشورهای محور مقاومت از منابع، ظرفیت و قابلیت‌های لازم	O5	
۰/۶۲	۰/۱۵	۴/۰۴۳	نیاز نیروهای مقاومت به حمایت‌های همه‌جانبه ج.ا.ایران	O6	
۴/۴۵	جمع کل نمرات موزون نرمال فرصت‌ها				
وزن نرمال	وزن	میانگین	عامل‌ها	شماره عامل	محیط
۰/۲۸	۰/۰۷	۴/۱۳۰	-	T1	ماتریس EFE (تهدیدها)
۰/۳۸	۰/۰۸	۴/۸۲۶	-	T2	
۰/۲۸	۰/۰۷	۴/۱۳۰	-	T3	
۰/۲۸	۰/۰۷	۴/۱۷۴	-	T4	
۰/۲۸	۰/۰۷	۴/۱۳۰	-	T5	
۰/۳۶	۰/۰۸	۴/۶۹۶	-	T6	
۰/۳۳	۰/۰۷	۴/۴۷۸	-	T7	
۰/۳۷	۰/۰۸	۴/۷۸۳	-	T8	
۰/۲۶	۰/۰۷	۴/۰۴۰	-	T9	
۰/۲۸	۰/۰۷	۴/۱۷۴	-	T10	
۰/۳۹	۰/۰۸	۴/۹۱۳	-	T11	
۰/۲۶	۰/۰۷	۴/۰۴۳	-	T12	
۰/۳۶	۰/۰۸	۴/۶۹۶	-	T13	
۰/۳۳	۰/۰۷	۴/۴۷۸	-	T14	
۴/۴۳	جمع کل نمرات موزون نرمال تهدیدها				
۰/۰۲	تفاضل مجموع نمرات موزون نرمال تهدیدها از فرصت‌ها: $۰/۰۲ = ۴/۴۳ - ۴/۴۵$				

❖ تعیین موقعیت راهبردی

به منظور امکان فرموله کردن راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران، نتایج حاصل از جداول ماتریس عوامل داخلی و خارجی بر روی محور مختصات به شرح شکل شماره (۱)، پیاده‌سازی گردید تا وضعیت و موقعیت فعلی در حوزه پژوهش مشخص شود. برابر شکل زیر، موقعیت راهبردی جمهوری اسلامی ایران در ربع اول یا همان موقعیت تهاجمی قرار دارد. به این معنا که ج.ا.ایران در حال حاضر از نقاط قوت و فرصت‌های قابل توجهی در منطقه جنوب غرب آسیا برخوردار است. در چنین شرایطی، تأکید بر بهره‌برداری از فرصت‌ها در پرتو توانمندی‌های ملی است و راهبردهای مطلوب، راهبردهای تهاجمی هستند؛ یعنی ج.ا.ایران باید با تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و مزیت‌های ژئوپلیتیکی خود، بیشترین بهره‌برداری را از فرصت‌ها به عمل آورد. راهبردهایی که ج.ا.ایران در این وضعیت مد نظر قرار می‌دهد، می‌بایست دارای رویکردهایی همچون تسلط، نفوذ، عمق‌بخشی، بهره‌برداری از مزیت‌های ژئوپلیتیکی وحدت‌آفرینی، توسعه‌بخشی، بهره‌گیری هرچه بیشتر از فرصت‌های پیش‌رو، ارتقای تاب‌آوری و بازدارندگی باشد.

شکل شماره ۲: موقعیت راهبردی

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

با توجه به هدف اصلی پژوهش مبنی بر «تبیین راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران ناشی از تغییر رویکرد آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا» و روش مد نظر در تبیین راهبردهای دفاعی این پژوهش (تحلیل میدان کرت لوین)؛ راهبردهای زیر به‌عنوان راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران در قبال اجرای سند «راهنمای موقت استراتژی دفاع ملی» تبیین ارائه می‌گردد: (شایان ذکر است راهبردهای ارائه شده، پس از تبیین در جلسه طوفان فکری مورد تأیید خبرگان و نخبگان مرتبط با موضوع قرار گرفته است)

۱. تهیه و ابلاغ طرح اقدام جهت تسلط و نفوذ همه‌جانبه مجدد بر مناطق راهبردی منطقه جنوب غرب آسیا به‌منظور تغییر موازنه قدرت؛
۲. بهره‌برداری از مزیت‌های ژئوپلیتیکی موجود که همچنان در دسترس است در راستای کمک به تقویت توان نقش‌آفرینی مجدد نیروهای محور مقاومت در کشورهای مبدأ؛
۳. تحکیم و تعمیق وحدت نیروهای محور مقاومت و سایر گروه‌های هم‌سو با ج.ا.ایران و تقریب با سایر مذاهب در یک منظومه بسیج منطقه‌ای واحد به‌منظور افزایش قدرت مردم‌پایه نیروهای مقاومت؛
۴. کمک به توسعه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های زیرساختی به‌منظور تحکیم علقه‌های تاریخی، مذهبی، اجتماعی و فرهنگی مردم منطقه با ج.ا.ایران؛
۵. بهره‌برداری از فرصت‌های اقتصادی ناشی از آسیب‌های وارده به شرکای منطقه‌ای به‌منظور افزایش قدرت اقتصادی ج.ا.ایران در سطح منطقه و همچنین استفاده از سرپل‌های اقتصادی منطقه به‌منظور بسط تبادلات تجاری و اقتصادی با جامعه بین‌الملل؛
۶. بهره‌برداری از دیپلماسی نظامی در ارتقای سطح همکاری‌های مشترک نظامی با کشورهای منطقه‌ای به‌منظور عمق‌بخشی و افزایش منطقه نفوذ نظامی ج.ا.ایران در مناطق راهبردی و همچنین کادرسازی نیروهای محور مقاومت جهت به‌کارگیری در

ساختار نظام حکومتی-سیاسی کشور مربوطه با تمرکز بر کشورهایی که دارای اثر راهبردی بیشتری در منطقه هستند؛

۷. تقویت تاب‌آوری و قدرت بازدارندگی دفاعی مردم‌نهاد در سطح محور مقاومت به‌منظور گسترش و توسعه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دفاعی-امنیتی هم‌سو.

۴-۱. پیشنهادها

۱. شورای عالی امنیت ملی با استفاده از نتایج به‌دست‌آمده این پژوهش، طرح اقدام کلی را به‌منظور هدفمند نمودن اقدامات تمام دستگاه‌های ج.ا.ایران جهت هم‌افزایی اقدامات تدوین، تصویب و ابلاغ نماید؛
۲. دستگاه‌ها، سازمان‌ها و وزارت‌خانه‌های ذی‌نفع به‌منظور هماهنگ نمودن اقدامات داخلی، نسبت به تهیه طرح اقدام بخشی متناسب و در راستای اهداف تبیین شده در طرح اقدام کلی شورای عالی امنیت ملی، اقدامات لازم را به عمل آورده و به تصویب مبادی ذی‌ربط برسانند؛
۳. سپاه قدس با همکاری نیروهای محور مقاومت منطقه، نسبت به شناسایی مزیت‌های ژئوپلیتیکی موجود که همچنان در دسترس هستند اقدام نموده و راهکارهای میدانی را در جهت تقویت نقش‌آفرینی مجدد محور مقاومت در سطح منطقه تبیین و از طریق شورای عالی امنیت ملی به مبادی مربوطه ابلاغ نمایند؛
۴. مبادی ذی‌ربط اقتصادی کشور با محوریت وزارت صمت نسبت به برنامه‌ریزی جهت حضور در بازسازی کشورهای حوزه مقاومت اقدام نمایند؛
۵. با توجه به ماندگاری و اثرگذاری اقدامات حوزه‌های رفاه اجتماعی، دولت ج.ا.ایران برنامه‌ریزی لازم را جهت ایجاد زیرساخت‌های اجتماعی و رفاهی در محور مقاومت به‌منظور ارتقای تاب‌آوری و قدرت بازدارندگی دفاعی مردم‌نهاد در سطح منطقه به‌مورد اجرا گذارد.

فهرست منابع

- احمدوند، علی محمد (۱۳۸۶). درباره راهبرد (مقدمه‌ای بر تدوین طرح راهبردی در ناجا)، دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس، سال سوم، شماره دهم.
- احمدوند، علی محمد؛ قاضی‌زاده، سیدضیاء‌الدین؛ نواب‌اصفهانی، محمدرضا (۱۳۸۹). مروری بر مدل‌های انتخاب راهبرد و ارائه یک مدل پیشنهادی، نشریه مدیریت فردا، سال نهم، شماره بیست‌وسوم.
- اکرمی، طه (۱۴۰۳). تبیین تغییر اولویت تهدید و تأثیر آن بر راهبرد مبارزه با تروریسم آمریکا، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، شماره چهارم.
- دانش‌آشتیانی، محمداقبر (۱۳۸۹). جزوه درسی مدیریت استراتژیک (دفاعی-امنیتی)، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
- دیوید، فرد آر (۱۳۹۵). مدیریت استراتژیک، چاپ سی‌وچهارم، ترجمه: علی چارسبان و سیدمحمد اعرابی، تهران: انتشارات پژوهش‌های فرهنگی.
- رضائیان، علی (۱۳۸۱). اصول مدیریت، تهران: انتشارات سمت.
- شهلایی، ناصر (۱۳۸۵). مدیریت استراتژیک در نیروهای مسلح، تهران، انتشارات دافوس آجا.
- علی‌احمدی، علیرضا (۱۳۸۲). نگرش جامع بر مدیریت استراتژیک، چاپ اول، تهران: انتشارات تولید دانش.
- غیور نجف‌آبادی، امین (۱۴۰۳). ارائه عوامل شکل‌گیری نظام مسائل راهبردی در نیروهای مسلح ج.ا.ایران و تأثیر آن بر خط‌مشی‌گذاری، فصلنامه علمی راهبرد دفاعی، سال بیست و دوم، شماره ۸۶.
- فرزانه، عادل؛ بوالحسنی، خسرو؛ بیک، علی‌اصغر؛ نصیرپور، غلامرضا؛ فیاضی، حسین؛ زارعی، علی‌حیدر؛ صباغی، مهدی (۱۴۰۲). راهبردهای ج.ا.ایران در برابر تهدیدهای نظامی آمریکا، فصلنامه علمی آینده‌پژوهی دفاعی، دوره هشتم، شماره بیست‌ونهم.
- کلانتری، فتح‌اله؛ جوانی، نادر؛ ایجابی، ابراهیم؛ ایمانی، علی (۱۴۰۲). راهبردهای قدرت آفرین جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس، فصلنامه علمی آینده‌پژوهی دفاعی، دوره هشتم، شماره بیست‌ونهم.

- گروه مؤلفین (۱۳۹۵). *طرح راهبردی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: مرکز مطالعات راهبردی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.
- موسی‌خانی، مرتضی؛ منشی‌زاده نائین، مسعود (۱۳۸۴). *سازمان و مدیریت*، جلد اول و دوم، چاپ دوم، انتشارات: دانشگاه آزاد اسلامی قزوین.
- نظامی‌پور، قدیر (۱۳۹۷). *جزوه درسی مدیریت راهبردی*، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
- نقدی، جعفر (۱۴۰۳). *تبیین نقش عوامل نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار بر راهبرد دفاعی ج.ا.ایران در غرب آسیا*، فصلنامه علمی راهبرد دفاعی، سال بیست و دوم، شماره ۸۶.
- وحیدی، احمد؛ حیات‌مقدم، امیر؛ کلانتری، فتح‌الله (۱۳۹۸). *روندها، چالش‌ها، تهدیدها و فرصت‌های دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران تا افق ۱۴۰۴*، تهران: انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.

References

- Burnell, Peter J., (2013), Democratisation in the Middle East and North Africa, Perspectives from Democracy Support.
- Garamone, J. (2021, July 12). U.S. Department of Defense. Retrieved from Miller Transfers Command in Afghanistan to McKenzie: <https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2691197/miller/transfers-command-in-afghanistan-to-mckenzie>.
- Mattis, J. (2018). National Defense Strategy of The United States of America: Sharpening the American's Military Competitive Edge.
- McInnis, Kathleen J, Interim National Security Strategic Guidance, 2021, <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>
- Turban, Jack & Meredith, Efraim, (1993), Study guide to accompany Fundamentals of management science, Business Publications, 5th edition, ISBN-13: 978-0256030792.
- Yuandan, Guo and Li Yawei, 2025, Secret Pentagon memo allegedly focuses on 'detering China'; document faces policy inconsistency in implementation: expert.
- <https://www.washingtonpost.com>
- <https://www.iraninternatinal.com>